

סוגיא דמתעסק

שבת ע"ב-ע"ג, כריתות י"ט א' - כ' א', סנהדרין ס"ב ב' ובתוס' שם ומהרש"א, שבועות י"ט א' ובתוס' שם ובראשונים שם פסחים ל"ג א' מר בריה דרבינא אמר וכו' ורש"י ותוס' רא"ש ותו' שאנץ שם.

ב"ק כ"ו ב' ובתוס' שם.
שו"ת רעק"א קמא סי' ח', מנחת ברוך סי' ט' י' י"א.
קו"ש ח"ב סי' כ"ג, אתון דאורייתא סי' כ"ד, קה"י שבת סי' ל"ד.
רמב"ם הל' שגגות פ"ז ה"ז, פ"ז הי"א. הל' שבת פ"א ה"ח.

שבת דף ע"ב ב'

א) נתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר רבא אמר פטור אביי אמר חייב. לרש"י מיירי שחתך מחובר אחר, והתוס' פליגי דבחתך מחובר אחר פטור אף בנתכוון לחתוך מחובר. אלא מיירי שנתכוון לחתוך את התלוש ונמצא שהוא מחובר. ותו"ד דתרי פטורי נינהו. חדא מטעם מלאכת מחשבת וכדאמר שמואל בכריתות י"ט ב' וזה מיירי דוקא בחתך מחובר אחר ומשו"ה לא הוי מלאכת מחשבת, ובכה"ג אף שנתכוון לאיסור פטור, ואביי ורבא פטרי מטעם אשר חטא בה פרט למתעסק ופטור זה הוא אף שנתכוון לאותה חתיכה רק דפליגי אי דוקא בנתכוון להגביה או אף בנתכוון לחתיכה, אלא דפטור זה קאי דוקא בנתכוון להיתר.

ב) אמנם לדעת רש"י דאף רבא ואביי דפטרי מטעם אשר חטא בה מיירי דוקא בחתך חתיכה אחרת שלא נתכוון לה. לדבירו קשה דתיפו"ל דפטור מטעם מלאכת מחשבת, ואמנם בעינן לקרא דאשר חטא בה לשאר איסורים דליכא למיעוטי מטעם מלאכת מחשבת, אבל מ"מ בשבת תיפו"ל דפטור מטעם מלאכת מחשבת, ונפ"מ דאף בנתכוון לאיסור יהא פטור וכדהקשו התוס' מסוגיא דכריתות.

אכן רש"י לשיטתו שכתב בכריתות דף י"ט ב' ד"ה א"ר יהודה, דאביי ורבא פליגי אדשמואל, ולית להו פטורא דמלאכת מחשבת במתעסק, ולכן ס"ל דדוקא בנתכוון להיתר פטור משום מתעסק, משא"כ לשמואל דפטור משום מלאכת מחשבת, אף בנתכוון לאיסור פטור. וטעמא דרש"י דלא פירש כתוס' דאביי ורבא מיירי באותה חתיכה שנמצא שחתך מחובר, משום דס"ל דבכה"ג שוגג מיקרי ולא מתעסק. ועי' עונג יו"ט סי' כ"א שביאר כן. [מיהו יל"ע ברש"י ד"ה וחתך וכו' ושוגג היכי דמי וכו', דה"ל לפרש בכה"ג דנמצא שהוא מחובר, ובאמת כן פירש בכריתות שם].

ג) ונמצא לפי האמור, דרש"י ותוס' פליגי בתרתי, דנתכוון לחתוך חתיכה זו ונמצא מחובר, לרש"י חשיב שוגג ולתוס' חשיב מתעסק, ועוד פליגי אליבא דרבא בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, לרש"י חייב ולתוס' פטור מטעם מלאכת מחשבת, [ורש"י ס"ל דרק לשמואל לא חשיב מלאכת מחשבת, אבל רבא פליג ע"ז. ויל"ע בנתכוון לחתוך את התלוש, אם מודה רבא לשמואל דאפשר לפטור גם מטעם מלאכת מחשבת, ומשמעות רש"י בכריתות דלית ליה כלל פטורא דמלאכת מחשבת במתעסק, וע"כ צ"ל כן דהא שמואל לא אמר להדיא דפטור אף בנתכוון לאיסור, אלא דילפינן לה מדנקט טעמא משום מלאכת מחשבת, ע"ש ברש"י].

ד) שיטת הרמב"ן - בסוגיין נראה שמפרש ממש כשיטת התוס', אולם בשבועות דף י"ט א' לא כתב כן. דיעוי"ש שכתב דלרבא ילפינן מאשר חטא בה דנתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר פטור עד שיתכוון לחתוך תלוש זה ונמצא שהוא מחובר, ומבואר להדיא דס"ל בזה כרש"י דאף בנתכוון להיתר לא מיפטר אלא בחתך מחובר אחר, ועוד מבואר דגם בחתך מחובר אחר אף לרבא אין לפטור מטעם מלאכת מחשבת דכיון שנתכוון לחתיכה חשיב שנתכוון למלאכה והוי מלאכת מחשבת ורק מאשר חטא בה פטרינן ליה. אמנם בנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר בזה פטור מטעם מלאכת מחשבת כיון שלא נתכוון למלאכה כלל. ומשמע שם דבנתכוון להגביה אף בנמצא שהוא עצמו מחובר פטור משום מלאכת מחשבת וזה להיפך ממש"כ התוס' דבאותה חתיכה לעולם חשיב מלאכת מחשבת. וע"ש ברשב"א ריטב"א והר"ן שכתבו כהרמב"ן. ועכ"פ צ"ע סתירת דברי הרמב"ן.

ה) עי' רמב"ם פ"ב ה"ז משגגות דכתב פטורא דמתעסק בנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר, ולא כתב נתכוון לחתוך את התלוש, והיינו כאביי דבכה"ג חייב, אולם בפ"ז הי"א שם כתב דנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר פטור. ועי' ס' המפתח דיש שפי' דבפ"ז מיירי שחתך מחובר אחר ובזה אף בנתכוון לחתוך את התלוש פטור וכתבא. אלא דבנתכוון להגביה פטור אף שחתך את אותו חתיכה כיון שלא נתכוון למלאכה כלל וזהו מש"כ בפ"ב (וכן מדויק מלשונו שם שכתב דלא נתכוון לחתיכתו) וזה כעין שיטת הראשונים בשבועות הני"ל, אלא שהרמב"ם נקט בתרווייהו דפטורא משום מלאכת מחשבת. ועי' בפיה"מ לרמב"ם בכריתות י"ט, דעירב הדברים, דהביא הילפותא מאשר חטא בה פרט למתעסק, ואח"כ כתב שדוקא בשבת פטור משום דבעינן מלאכת מחשבת.

ו) בעיקר פלוגתת רש"י ותוס' בנתכוון לחתוך את התלוש ונמצא מחובר, דלרש"י חשיב שוגג ולתוס' חשיב מתעסק וכדהוכיחו מכסבור שומן ונמצא חלב. הקשו האחרונים מכמה מקומות דמצינו דחשיב שוגג ולא מתעסק עי' רעק"א בתשובה ח' שהקשה מטמא שנכנס למקדש בהעלם מקדש דמבואר דחשיב שוגג אע"פ דסבור הוא דהוי היתר גמור, ולא אמרינן דחשיב מתעסק.

ז) והרעק"א ת"י לפי מה שישד שם דפטור מתעסק הנלמד מבה, אין זה פטור גמור דלא חשיב עבירה כלל, דלעולם הוי כשוגג, אלא דגזיה"כ הוא לפטור מקרבן חטאת, וזה דוקא מחטאת אבל בטומאת מקדש דחייב עולה ויורד, אף מתעסק חייב בה. אולם במנחת ברוך סי' י"א הקשה ע"ז מהגמ' הוריות דמבואר דנשיא חייב חטאת קבועה אף בטומאת מקדש. והדק"ל דיפטר משום מתעסק. וכ"ה בחזו"א הוריות סי' י"ד.

ח) עוד הקשה המנח"ב משוחט בע"פ שחל בשבת שאר זבחים לשם פסח, דשו"ט בגמ' פסחים מדין טועה בדבר מצוה, וקשה דתיפול"ל דהוי מתעסק דכסבור הוא שזה קרבן פסח, דשרי לשחוט בשבת. וכן הקשה הרעק"א במשניות בפרק ר"א דמילה מהיו לו ב' תנוקות ומל את של אחר השבת בשבת. דשו"ט בגמ' כריתות דהוי מתעסק. ומתריצין דכיון דמקלקל בחבורה חייב ה"נ מתעסק בחבורה חייב. והרי כ"ז שיד רק לגבי פטור מתעסק דשבת, דפטור משום מלאכת מחשבת שפיר יש לחייבו בחבורה דומיא דמקלקל. אבל עדיין יש לפטרו משום מתעסק דכה"ת דנלמד מבה. כיון שנתכוון להיתר ונמצא איסור, והרעק"א ת"י דמילה בשבת דחוייה היא וא"י"ז היתר. וכע"ז ת"י בשטמ"ק כריתות בהשמטות אולם בשחט זבחים לשם פסח, דלפי מחשבתו דהוי עבודה שהותרה בשבת, לכאורה הוי היתר גמור ולא דחוייה.

ט) והמנח"ב שם ת"י דדוקא בנתכוון לחתוך את התלוש ונמצא מחובר, חשיב מתעסק. דלפי מחשבתו לא נעשית כלל - התוצאה שנתלש מחיבורו אלא חתיכה בעלמא, ולא הוי מלאכה אבל באופן הנ"ל דלפי מחשבתו נמי הוי מלאכה, אלא דסבר דהותרה בשבת, בזה הוי שוגג ולא מתעסק.

אך קשה מכסבור שומן ונמצא חלב, דחשיב מתעסק וכדהוכיחו התוס', והתם נמי הרי אף לפי טעותו עושה אותו מעשה, רק דסבור דהיתר הוא וחזין דאעפ"כ חשיב מתעסק ודלא כהמנח"ב. ובמנח"ב שם ת"י דשומן וחלב ב' טעמים שונים הם. וחשיב כאכילה אחרת, אולם ע"י חזו"א הוריות סי' ט"ו סק"ט, שחולק על ת"י זה, וכ"ה בקה"י שם, וע"ש בקה"י מה שתירץ. ובחזו"א שם ת"י דמתעסק הוא דוקא במידי דהמעשה הוא האיסור אבל במידי דהתוצאה אסורה וכגון בטומאת מקדש דאף בהכניסו חבירו אסור בזה גם מתעסק חייב ובה ביאר הא דנהנה בחלבים ועריות חייב, ויסוד זה מבואר במקור חיים הל' פסח סי' תל"א, והביאו הרעק"א סי' ח', וחולק עליו.

י) בגמ' דף ע"ג א' איתמר נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע רבא אמר פטור אביי אמר חייב. ולשיטת התוס' דרבא לעיל מייירי באותה חתיכה, דנתכוון לחתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר, לפי"ז ה"נ מייירי בנתכוון לזרוק שתיים, ונמצא שבאותו מקום יש ארבע. וכן כתב בחי' הר"ן. וכן מוכרח לפי מה שהביאו התוס' דבהלך למקום אחר, אף בנתכוון לזרוק ארבע וזרק שמונה פטור כדאיתא בהזרק, וע"כ דהכא מייירי בנמצא שהוא ארבע וש"ר בתוס' הרשב"א פסחים ל"ג א' שהוכיחו כן, וכן מפורש בתוס' ב"ק דף כ"ו ב'. והוסיפו שם דבהלך למקום אחר אף לאביי פטור.

והנה בב"ק דף כ"ו ב' אמרינן נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע וכו' לענין שבת מלאכת מחשבת בעינן נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' באומר כל מקום שתמצא תנוח אין אי לא לא. ומשמע דבנתכוון לזרוק שתיים פטור אף בגוונא דבנתכוון לזרוק ד' וזרק ח' חייב, והיינו באומר כל מקום שתמצא תנוח, וכן מפורש ברש"י שם, [וביאר הטעם משום שעיקר מחשבתו אינה למלאכה, ור"ל דלא תקשה דהרי נחשב שנתכוון לזרוק ד', ולזה כתב דעיקר מחשבתו כלומר דעיקר מטרתו היא לזרוק שתיים אלא דלא איכפת ליה אם ילך יותר רחוק, דחשיב מתעסק בכה"ג, ועצ"ב וע"י ברכ"ש כתובות סי' י'].
ולפי"ז ל"ק קושית התוס' שאנץ הנ"ל דאי זרק למקום אחר אפי' בנתכוון לאיסור דהיינו לזרוק ד' וזרק ח' פטור. דנפ"מ באומר כ"מ שתמצא תנוח.

ואפשר דגם התוס' מודו בזה לרש"י אלא דלא ניחא להו לפרש דבזה פליגי אביי ורבא כאן, דס"ל דמימרא דהתם כו"ע מודו בה וכדכתבו התוס' בב"ק שם. וע"כ דהכא מייירי דנמצא שזרק ד'. אבל בדעת רש"י י"ל דס"ל דפליגי בזה אביי ורבא.

יא) ובתוס' שבת ע"ג א' ד"ה אלא בא"ד וליכא לאוקמי נמי דמייירי כשנעשית מחשבתו כגון שהיה צריך לחתוך מה שחתך אלא שהיה סבור שהוא תלוש ונמצא שהוא מחובר, הא ליכא למימר דכה"ג אם פטור לענין שבת מאשר חטא בה פטור נמי לענין חוץ. עכ"ד. והיינו דכסבור שהוא חולין ונמצא שהוא קדשים. וכ"כ מהרש"א בסנהדרין ס"ב ב'. ומה שכתבו התוס' לפני זה, דאיכא לאוקמי בנתכוון לשחוט חולין ונמצא של קדשים דחייב, משא"כ בשבת. והיינו בנמצאת אחרת. הא דלא פטרינן בשוחט בחוץ משום מתעסק. ע"י מהר"ם כאן. ומהרש"א בסנהדרין דהיינו למאן דלית ליה דרשא דבה. (וברעק"א סי' ח' הקשה ע"ז דר"י מודה דדרשינן בה) ולפי"ז מבואר דבכסבור שהוא היתר, אף שנתכוון לשחיטה פטור משום מתעסק. אבל המנח"ב לדרכו נקט דחייב. דדמי לעושה מלאכה בשבת וסבור שהיום חול. וזהו מש"כ התוס' מתחילה דבשחוט חוץ חייב, ואף באותה בהמה, והא דכתבו אח"כ דאף בשחוט פטור, נדחק שם דמייירי בלא נתכוון לשחוט כלל אלא לחתוך בבשר. וצ"ע.

יב) לשיטת רש"י בנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דפטור מייירי בחתך חתיכה אחרת. והתוס' הקשו דא"כ אף בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך אחר פטור. והוכיחו זאת מתכוון לזרוק ד' וזרק ח'. ע"י לח"מ הל' שבת פ"א ה"ו דהתם שאני דלא נעשית מחשבתו כלל שרצונו שינוח במקום זה ולא במקום אחר. משא"כ בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, רצה לחתוך מחובר ואין לו נפ"מ בין מחובר זה למחובר אחר. (ויל"ד בזה בב' מינים).
[ומה שהוכיחו התוס' מנתכוון ללקט תאנה זו וחתך תאנה אחרת דפטור שמואל, כבר נתבאר שלדעת רש"י פליגי בזה אביי ורבא אדשמואל].

כריתות דף י"ט ע"א

יג) רש"י במשנה ד"ה על מה נחלקו, בא"ד דבה דכתיב בקרא בין אידיעה בין אחטאת היא לר"י עד שיתכוון לחטוא בה. ולהלן בגמ' ד"ה פרט למתעסק כתב, דר"י דדריש בה פרט למתעסק לית ליה מלאכת מחשבת אבל לר"י דדריש בה עד שיוודע לו במה חטא איהו דריש כר"נ מלאכת מחשבת אסרה תורה. וצ"ע דלדבריו במשנה ר"י נמי דריש עד שיתכוון לחטוא בה ואף שנתכוון לאיסור פטור כל שלא נתכוון לגוף זה, וא"כ כ"ש מתעסק בהיתר. וע"י תו"ט ורש"י.

יד) ובעיקר דברי רש"י בגמ' דהקשה דאמאי איצטריך בה פרט למתעסק, דממלאכת מחשבת מצי למילף, יל"ע דהא נפ"מ לפטור אף בשאר איסורים, ובאמת שגם בגמ' יל"ק כן, דמקשינן להלן מתעסק במאי אי דשבת ממלאכת מחשבת יש לפטור (כן הוא לגירסת הברכת הזבח ע"י להלן) והו"ל לגמ' לתרץ דנפ"מ לשאר איסורים, ולשיטת הרמב"ם בפי"מ דפטור דמתעסק איתא רק בשבת אף מה דממעטין מבה ע"ש, לפי"ז א"ש, אבל הראשונים לא ס"ל הכי. וע"י רש"י פסחים ל"ג א' ד"ה תאמר במעילה, דכתב להדיא דבשבת ממעטין משום מלאכת מחשבת, ובשאר מצוות ילפינן מאשר חטא בה פרט למתעסק.

[ומש"כ רש"י דר"י לא דריש בה פרט למתעסק, דממלאכת מחשבת מצי למילף. ע"י גם במהרש"א סנהדרין דף ס"ב שכתב כן בדעת תוס' שם. ובשו"ת רעק"א סי' ח' הקשה על המהרש"א דא"כ אביי ורבא לא פליגי אליבא דהלכתא, וקושיא זו היא לשיטת התוס' דמירי בנמצא מחובר וע"ז קאי המהרש"א. וע"ש ברעק"א שצ"י לדברי רש"י במשנה].

דף י"ט ע"ב

טו) מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה. באתון דאורייתא כלל כ"ד כתב דטעמא דמתעסק משום דחשיב כנעשה ממילא ולא מתייחס אליו אבל בחלבים ועריות לא בעינן מעשה ידיה, דאין האיסור משום המעשה. אלא עצם מה שנעשה אסור, והיינו דאמרינן הואיל ונהנה, כלומר דהאיסור הוא עצם ההנאה, ומשונה חייב.

טז) ובקה"י שבת סי' ל"ד הוכיח מהתוס' סנהדרין דף ס"ב ב' שכתבו בת"י ראשון דהא דבעינן בשבת לפטור משום מלאכת מחשבת, ולא סגי לן לפטור מטעם "אשר חטא בה" דאיכא נפ"מ באופן שנהנה, דדמי לחלבים ועריות דחייב משום שנהנה, ולזה ילפינן ממלאכת מחשבת לפטור. ומבואר דאף בשבת שייך טעמא דשכן נהנה. והתם הרי אין ההנאה אסורה אלא המלאכה ומה איכפ"ל דנהנה.

וע"כ ביאר דטעמא דמתעסק הוא משום חסרון כוונה ולא משום שחסר במעשה, ובנהנה חשיב ככוונה, [וע"ש שביאר הענין, דכוונה הוא השתתפות נפשו במעשה, וע"י הנאה נמי יש לו שייכות בנפשו למעשה] וכדבריו משמע בלשון רש"י סנהדרין ס"ב ב' שכתב דחשיב ככוונה.

יז) ובפסחים ל"ג א' מבואר דמעילה חמיר משאר מצוות, שחייב בה במתעסק ע"ש, והקשו האחרונים דתיפול"ל דבמעילה חייב משום שנהנה, ואין זה חומר במעילה. ובמנחת ברוך סי' י"א תירץ דבמעילה לא סגי בהנאה גרידא לחיבו, דבעינן פגם, ובמתעסק אף דאיכא הנאה מ"מ כיון דמתעסק הוא לא חשיב פגם. והיינו דחסר בעשיה ידיה, אמנם לדברי התוס' בסנהדרין דבשבת נמי יש לחייב בנהנה (אי לאו טעמא דמלאכת מחשבת) ואף דאין האיסור משום ההנאה. א"א לתרץ כן. וע"ש בקה"י ש"ל באו"א, דדוקא הנאת אכילה וכדו' דהוי הנאה גמורה חייב אף במתעסק, משא"כ התם דליכא הנאת אכילה אלא הנאת חימום או סיכה. ויסוד זה מבואר בר"ן פרק גיד הנשה דבאיסור הנאה בעלמא לא אמרינן שכן נהנה אלא דוקא באכילה. ע"ש. ועיקר הקושיא ממעילה, כבר עמד בזה בתורא"ש בפסחים שם. וע"ש דכתב דלאו קושיא הוא, דמ"מ חשיב חומרא במעילה משאר איסורים.

יח) ובשו"ת רעק"א סי' ח' יסד דעיקר הפטור דמתעסק, דאי מטעם מלאכת מחשבת לא חשיב מלאכה כלל, אבל אי מטעם בה חשיב איסור אלא דגזה"כ דפטור מקרבן. ונפ"מ דבשבת אם הזיק בשעת מעשה ליכא פטור משום קלב"מ דלא דמי לח"מ שוגגין, ועוד נפ"מ דבשבת אם רואה את חברו מתעסק, אי"צ להפרישו דלא חשיב איסור כלל. וע"ש דבמקור חיים מבואר דלא כן אלא דגם פטור מתעסק בכה"ת לא הוי איסור כלל.

ולדברי רעק"א ע"כ דהמעשה מתייחס אליו, ודלא כהאתון דאורייתא. וע"כ צ"ל כעין מש"כ הקה"י דחסרון כוונה הוא ופטור לענין קרבן. [ויש שפירשו דחסרון בשגגה הוא ודמי לאונס, וקצת משמע הכי בתוס' ד"ה דהא] והא דנהנה חייב משום דחשיב ככוונה. וכמש"כ הקה"י. ולפי"ז אף היכי דאין האיסור משום ההנאה יהא חייב. וכמש"כ התוס' בסנהדרין. ויל"ע ברעק"א שם מש"כ לענין כלאים. וצ"ע.

ובעיקר דברי הרעק"א, מהתוס' סנהדרין ס"ב ב' שהקשו מ"ט בעינן לילפותא ממלאכת מחשבת, ולא ת"י כהרעק"א משמע דס"ל דגם הילפותא מבה הוי פטור בעיקר האיסור. וע"ע מנח"ב סי' ט'. שהאריך בדברי רעק"א.

יט) בגמ' דאמר רב נחמן מתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה ואי מתעסק בשבת פטור מ"ט מלאכת מחשבת אסרה תורה, ע"י תוס' שבועות י"ט א' שהקשו דאי טעם הפטור רק משום מלאכת מחשבת א"כ בחלבים ועריות דליכא לטעם זה חייב אף דלא נהנה. ואמאי נקט טעמא משום שנהנה. ע"ש מה שתי'. אמנם הרמב"ם באמת לא כתב הטעם משום שנהנה ע"י פ"ב משגגות ה"ז. וגם לא הביא טעם הפטור משום דכתיב בה.

כ) שם ואי מתעסק בשבת פטור מ"ט מלאכת מחשבת אסרה תורה. גירסת רש"י היא אלא מתעסק בשבת, והיינו דזהו תירוץ דפטור דמתעסק הוי בשבת, ואע"ג דשמואל פטר מטעם מלאכת מחשבת ול"צ לילפותא דאשר חטא בה, כבר כתב רש"י בע"א דבזה פליג ר"א אדשמואל, ולית ליה טעמא דמלאכת מחשבת ולכך בעינן למיעטא מבה.

וע"י תוס' שבועות י"ט שגרסינן כרש"י, ונדחקו בפי' דמילתא. אמנם ע"י ברכת הזבח בכריתות שכתב דלשיטתם דתרווייהו צריכי, דשני פטורים הם. א"כ יל"פ דלא גרסינן אלא, דהא גופא קשיא לגמ' אמאי בעינן קרא לפטור מתעסק, דאי בשבת תיפול"ל ממלאכת מחשבת, וע"ז ת"י הגמ' כרבא ואביי, כלומר דאיצטריך קרא באופן שנמצא שאותה חתיכה שעסק בה היתה מחוברת, דבכה"ג חשיב מלאכת מחשבת, ומ"מ מעטין לה מבה דפטור, לכל חד כדאית ליה.

וכעיקר גירסתו מבואר בראשונים בשבועות י"ט א' אלא שלשיטתם פי' באו"א אחר. דקושיה הגמ' דאי בנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר תיפול"ל ממלאכת מחשבת, ולזה מתרצין לרבא דמירי בנתכוון לחתוך את התלוש וחתך מחובר אחר, שבזה א"א לפטורו מטעם מלכת מחשבת (ודלא כתוס') ולכך בעינן לילפותא מבה.

אך צ"ע דכ"ז לרבא אבל לאביי דבכה"ג חייב, לא תירצה הגמ'. ובגמ' אמרינן דלאביי משכחת לה בנתכוון להגביה את התלוש וכו' והרי בזה לא בעינן למילף מבה דתיפול"ל ממלאכת מחשבת, [משא"כ לתוס' דאף בנתכוון להגביה בעינן למילף מבה באופן שחתך את החתיכה שנתכוון להגביה] וצ"ע.

כא) להלן בגמ' אמר רב נחמן וכו' מתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה, א"ל רבא לרב נחמן והא תנוקות דכי מתעסק דמי. ופירש"י תינוקות היינו מתעסק שנתכוון למול את זה ומל את זה, ושווג כגון שהיה מתכוון לזה עצמו אבל סבור שנולד בשבת. וזה כשיטתו דכסבור שזה היתר לא חשיב מתעסק ורק בב' חתיכות חשיב מתעסק. אבל לשי' התוס' אף בסבור שתנוק זה נולד בשבת ונמצא שזמנו לאחר השבת חשיב מתעסק. ולשי' רש"י נמי ע"כ לא מיירי שהלכה ידו ומל את השני, דמהיכי תיתי לפרש כן, אלא מיירי שמחמת שהיה לפניו תנוק שנולד בשבת לא שם לבו אח"כ והלך ומל את השני. וזהו חידוש דאף בכה"ג חשיב ב' חתיכות, אף דהשתא שבא למולו מתכוון למול תינוק זה.

כב) כגון שאבד מלקט מלבו. ופי' בתוס' כוונת הגמ' דבכה"ג כיון דמעיקרא נתכוון למה שנלקט לבסוף, ליכא לפטורא דמלאכת מחשבת אע"פ שבשעה שבא ללקט נתכוון ללקט דבר אחר, מ"מ כיון שרצונו האמיתי הוא למה שליקט הוי מלאכת מחשבת, ורק מטעם בה פטרינן ליה לר"י, וזה דוקא בב' מינים. וכן נראה בכוונת רש"י שכתב דהכא לאו מתעסק הוא דאותה שנתכוון אותה ליקט. אולם כ"ז צ"ב.

מתעסק (ג)

כג) כריתות י"ט ב' מקשינן לשמואל דאמר מתעסק פטור משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, מההיא דשני תנוקות, שמל שלאחר השבת בשבת, וע"כ לא פטר ר"י אלא משום טעה בדבר מצוה, ותיפו"ל משום מתעסק. ומשנינן הנח למתעסק בחבורה חייב, כמקלקל בחבורה דחייב, והיינו דלא בעינן מלאכת מחשבת.

ומתירי' הגמ' מבואר דלא הוקשה לגמ' ממתעסק דכה"ת מאשר חטא בה. אלא רק ממלאכת מחשבת, ולכך לא מקשינן לרבא דס"ל דנתכוון לחתוך את התלוש ונמצא מחובר פטור. ובפשוטו הטעם דהתם פטור דוקא בנתכוון להיתר. והכא לא חשיב נתכוון להיתר, דמילה בשבת חשיב מלאכה אלא שהותרה לצורך המילה, וכמשי"כ השטמ"ק בהשטמות. וכן בשו"ת רעק"א סי' ח'.

ולפי"ז צ"ל דנקטה הגמ' דמיירי בב' גופין כלומר שנתכוון למול את של שבת ומל את של אחר השבת וכדפירש"י, ואף לשיטת התוס' דאף באותה חתיכה מתעסק פטור בנתכוון להיתר. הרי ע"כ הכא לא מיירי בההוא מתעסק וכנ"ל, אלא במתעסק דמלאכת מחשבת וזה דוקא בב' גופין. (ודלא כמשי"כ באות כ"א) ועי' באחיעזר ח"ג סי' נ"ז.

כד) אולם עי' בשטמ"ק בהשטמות אות ט', דכתב דמיירי הכא בגוף אחד, ומ"מ מקשינן לשמואל. ואע"ג דלרבא ל"ק דליכא פטור מתעסק דכה"ת כנ"ל דהכא לא חשיב נתכוון להיתר, אבל לשמואל דס"ל דבב' גופין אף נתכוון לאיסור חשיב מתעסק, הי"נ בגוף אחד בנתכוון לדבר המותר, חשיב מתעסק ולזה לא מהני מה דחשיב מלאכה, דסו"ס סבור שהוא היתר. ודבריו צ"ע טובא, וכנראה יסוד דבריו דבגוונא דסבור שהוא היתר חשיב כב' גופין, וצ"ע. ועוד עיין שם שכתב דד"ז נלמד מבה. וצ"ע דהא שמואל לא איירי בקרא דבה, וחזינן דס"ל דמלאכת מחשבת מגלה על הילפותא דבה, ועוד חזינן דבחבורה דלא בעינן מלאכת מחשבת, גם מבה לא פטרינן באופן זה, כיון דרק משום מלאכת מחשבת הוא דממעטינן מבה. וצריך עיון עמוק. ועי' בס' אשר לשלמה מועד סי' כ"ד. ועי' עוד אבני נזר סי' רנ"ה.

ולכאורה היה נראה דהא דפשיטא לגמ' דמיירי בב' גופין, הוא מדחשיב טעה בדבר מצוה, וע"כ היינו משום דנתכוון למול תינוק שנולד בשבת והחליף התנוק שנולד לאחר השבת. אבל אי טעה בתינוק זה מצד עצמו לא חשיב טעה בדבר מצוה. אולם בשטמ"ק חזינן דאף בגוף אחד חשיב טעה בדבר מצוה. וצ"ל שסיבת טעותו שסבר שהוא נולד בשבת הוא מפני שהיה לו עוד תנוק שצריך למולו בשבת. ולכך חשיב טעה בדבר מצוה.

והנה הרמב"ם פסק כמ"ד דמקלקל בחבורה פטור, ואעפ"כ הביא לדינא דב' תנוקות מטעמא דטעה בדבר מצוה. וצ"ע דתקשי קושית הגמ' דתיפו"ל מטעם מתעסק, וכתבו האחרונים (עי' אחיעזר ח"ג סי' נ"ז ג') דהרמב"ם מיירי בגוף אחד וכנ"ל דסבור היה שנולד בשבת ולא שנתחלפו לו התנוקות, [ואפי"ה חשיב טעה בדבר מצוה], ומ"מ צ"ע מ"ט לא תירצה הגמ' כן. ובמנחת ברוך סי' י' כתב דהרמב"ם לא פסק כשמואל, וס"ל דנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר חייב. וא"כ לשיטתו ל"ק קושית הגמ', דהא רק לשמואל פרכינן.

כה) התוס' שבת ע"ג ד"ה אלא מתחילה כתבו בנתכוון לשחוט חולין ונמצאת (אחרת) של קדשים, לא חשיב מתעסק, ובסו"ד כתבו דאי דרשינן בה פרט למתעסק בכסבור תלוש ונמצא מחובר. ה"ה בשחוטי חוץ, וכוונתם לכאורה בכסבור חולין ונמצא קדשים. ונאמרו בזה כמה תירוצים.

א. המהר"ם כאן, ובמהרש"א בסנהדרין ס"ב פ"י דתחילת דבריהם קיימי למ"ד דלית ליה דרשא דבר. [והיינו ר' יהושע דדריש דבעינן שתהא לו ידיעה במה חטא] והרעק"א בתשובות סי' ח' נתקשה בזה דלא מצינו דר"י לא דריש בה. ויש לדון בדברי רש"י בגמ' כריתות י"ט א' ודו"ק.

ב. המנח"ב כתב דבכה"ג לא חשיב מתעסק דדוקא בסבור תלוש ונמצא מחובר חשיב מתעסק כיון דלא נתכוין לאותו מעשה, משא"כ הכא דנתכוון לשחיטה, רק סבר דהיתר הוא, דמי לסבור דהיום חול, ולפי"ז כתב דזהו מש"כ התוס' בתחילת דבריהם דבסבור חולין ונמצא של קדשים חייב וכמשנ"ל דלא חשיב מתעסק. ומשי"כ בסו"ד דפטור משום מתעסק מיירי של נתכוון לשחוט כלל אלא לחתוך בבשרה וסבור שמתה היא, והחזו"א הוריות סי' ט"ו ט' כתב דאין זה משמעות התוס'.

ג. בתפארת שמואל על המהרש"א שם, וכן בחזו"א הוריות שם, תי' דמש"כ התוס' בתחילה דבשחוטי חוץ חייב. היינו לאב"י דס"ל דבמתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר לא חשיב מתעסק. ורק בשבת פטור משום מלאכת מחשבת באופן שחתך חתיכה אחרת. וסו"ד התוס' קיימי לרבא וזהו שכתבו דאם לענין שבת פטור מאשר חטא בה. והיינו לרבא - ה"ה בשחוטי חוץ.

ד. בתפארת ירושלים על המשניות פ' ר"א דמילה חידש דאף אם בכסבור חולין ונמצא קדשים פטור משום מתעסק. בשחט בהמה אחרת של קדשים לא חשיב מתעסק לענין מתעסק דכה"ת, ורק משום מלאכת מחשבת יש לפוטרו, וה"ט דמתעסק דכה"ת הוא משום דדמי לאונס. וכ"ז בחתיכה אחת, אבל בב' חתיכות שטעה מחמת התערבות החפצים לא הוי כאונס דהיה לו להתבונן. [וכ"ז שייך אי מתעסק פטור משום אונס אבל אי משום חסרון במעשה ל"ש ה"ט].

כו) שם בגמ' ושגג בלא מתכוון בשאר מצוות ה"ד דסבור שומן הוא ואכלו, משא"כ בשבת דפטור ומשמע דמיירי בנמצא שאותה חתיכה היא חלב, וע"ז אמרו משא"כ בשבת דפטור. וצ"ע לרש"י דס"ל דדוקא בב' חפצים פטור. וזו כוונת התוס' דף ע"ב ב' סוד"ה נתכוון. [מיהו משמע מדבריהם ד"ל לרש"י דלא הוי ממש דומיא דשבת ובשבת מיירי בב' חפצים]. ואפשר דלרש"י מיירי באופן שהיו לפניו חלב ושומן וסבר שזהו השומן ונמצא שזהו החלב. וכה"ג נמי חשיב ב' חפצים ולא דוקא בהלכה ידו. וכן מוכח בכריתות י"ט ב' בההיא דתנוקות וכמו שצוין שם. [מיהו באבנ"ז סי' רנ"ה משמע דבכה"ג דוקא משום מלאכת מחשבת חשיב מתעסק. אבל מתעסק דכה"ת לא חשיב כיון דבשעת מעשה נתכוון לחתיכה זו. ולהכי לא הקשו לרבא מההיא דתנוקות. וא"כ ה"נ בשומן וחלב. וצ"ע].

אולם צ"ע מהגמ' להלן כסבור רשות היחיד ונמצאת רשות הרבים. ולכאורה דמי לכסבור תלוש ונמצא מחובר. ולרש"י בכה"ג הרי מודה רבא דחייב. וע"י תוס' רא"ש שעמד בזה ולכאורה משמע דמפרש שרש"י מודה דבאותה חתיכה נמי חשיב מתעסק וצ"ע. מדברי רש"י בכריתות י"ט ב' מבואר דביש לו חתיכה אחת של חלב וסבור דשומן היא חשיב שוגג. ואפשר דבתלוש ומחובר שאני דלא נתכוון למלאכה, וה"נ בסבור רה"י הוא.

[ואפשר דבכה"ג מודה רש"י דחשיב כשני מעשים נפרדים. דברה"י לא חשיב הוצאה כלל, ונמצא רה"ר והרי הוציא לרשות אחרת. משא"כ בנתכוון לחתוך את התלוש ונמצא מחובר אף דמחובר הוי קצירה, כ"ז דוקא בשם המלאכה. אבל בפעולה בעצמה היא חיתוך והרי נתכוון לחיתוך זה. שו"ר כע"ז בראשי וסף ע"ש שנקט דבנתכוון להגביה את התלוש ונמצא מחובר הוי מתעסק ואף לאביי כיון שלא נתכוון לחיתוך כלל, ובזה פליגי בכסבור רה"י ונמצא רה"ר אי דמי לנתכוון להגביה או לא. והעירו דבגמ' משמע דמשום העברת ד"א קאתינן עלה והיינו דזרק מרה"ר לרה"ר וכדלהלן דמכוון לזריקה דארבע. וא"כ לא הוי הוצאה. והוי אותו מעשה ולבעה"מ דהעברת ד"א חשיב כהוצאה מרשות לרשות ניהא].

כו) שם. וצריכא דאי אשמעינן קמייטא בההוא קאמר רבא דהא לא מכוון לחתיכה דאיסורא, וכו', אבל כסבור רה"י ונמצאת רה"ר דמכוון לזריקה דארבע וכו'. למה שנקטו האחרונים בדעת תוס' דאפי' שנתכוון לאותה פעולה ממש רק דסבור שהיתר הוא ונמצא איסור, צ"ל דהא גופא הצריכותא דלא תימא דדוקא בתלוש ומחובר דלא נתכוון למלאכה משא"כ הכא דאף ברה"י נמי הוי הוצאה אלא דברה"י פטור. וקמ"ל דאעפ"כ פטור. ולדעת המנחת ברוך דאף לתוס' דוקא אם לא נתכוון לאותה תוצאה פטור, אבל בנתכוון להיתר ונמצא איסור חייב. יל"פ דקמ"ל דברה"י לא חשיב הוצאה כלל, וא"כ לא נתכוון למלאכה.

כח) בגמ', לרבא דאמר פטור היכי משכחת לה זדון שבת ושגגת מלאכות, ופירש"י דאי שגג בכל המלאכות במה ניכר לו שבת משאר ימים. הקשה ראש החבורה שליט"א, דלשיטת רש"י הא משכחת לה דסבור תלוש הוא ונמצא מחובר דאף לרבא חשיב שוגג, וא"כ לא הוי שוגג בעיקר שבת דיודע שהמלאכה אסורה. (וע"י מהר"ם קושיא דומה לזו, ותי' לא שייך הכא) והנה אם סברה הגמ' דבעינן בכל המלאכות שגגה כעין זו. [וכ"מ קצת ברש"י ד"ה משכחת לה דלכולן יש שיעור] א"כ י"ל דהגמ' טרחה למצוא שגגה דומה בכל המלאכות. וי"ל דלא משכחת לה בכל המלאכות דומיא דתלוש ונמצא מחובר. אולם לכאורה סגי במלאכה אחת באופן זה ובשאר המלאכות שגג בעיקר המלאכה שלא ידע שהיא אסורה. ולא חשיב שגג בעיקר השבת דהא ידע שאסור לתלוש בשבת אלא דסבר דתלוש הוא. וצ"ע.